

A HÉTKÖZNAPOK IRODALMA? VAGY HÉTKÖZNAPI IRODALOM?

Tari István: *Homokba kapaszkodva*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1985

Négy esztendő (1979—1983) írásaiból válogatott a szerző, akinek jórészt publicisztikai jellegű munkái a közös cím alatt új kontextuális jelentéssel gazdagodtak. Ilyképpen a Delibláti-homokpusztán való lét metaforává, a szappangyökér, sikárgyökér szimbólumává válik, a fennmaradás utolsó, de legelembb fogódzójának jelképévé „abban a világban, ahol a homok az úr.” A kapaszkodás, a gyökérkeresés motívuma végigvonul az egész kötetben. „A sikárfű ezer gyökerével akaszodik a homokba” — mondja a megszólaltatott erdőkirály, Gilice Mihály. „Mindenkinek kapaszkodnia valamibe” — bólogat újságírónk, a szójátékszerű magyarázattal egészíti ki: „Az ágrólszakadtak kapaszkodnak meg benne leginkább”, azok a szegény emberek, akik a gyökér begyűjtéséből és eladásából tengetik életüket. Mással a gyökérkeresést a megélhetés metaforájaként a kapaszkodás, fennmaradás párhuzama váltja föl. „Micsoda gyökerek szunnyadnak azokban a parányi ejtőernyősökben” — nyilatkozik meg az író a kutyatej bolyhos virágáról annak kapcsán, hogy egy leánya megszólítja az utcán: „Bácsi, van isten?” Vagy például a *Mint a szerelmesek* című karcolatban: „... kapaszkodnék valamibe” — sóhajt föl az elbeszélő, nem találva közös hangot a fiatalokkal, „holott csak arról van szó, hogy mindketten *nyelvehagytak* vagyunk”.

A kötet a kispórái műfajok tárháza. Karcolat, novella, elbeszélés, naplójegyzet, riport, levél stb. váltakozik itt fejezetenként, néha azon belül is. A fejezetekre való tagolás bizonyos fókig műfajhatárt is jelent, de olykor a választvonalak a témakört, s az élményanyagot is, amelyből merít az író, szegmentumokra osztják. Az élmény- és forrásanyag bizonyos mértékben meghatározza a kifejezés eszközeit, formáját és stílusát. A gyermekkor világát felidézve a napló, az elbeszélés, a novella formájához nyúl. A hangulatot impresszionisztikus képekben ragadja meg. Az aktuális események és az érdekes életutak tolmácsolására a riport keretei szolgálnak. Szívesen válogat a szociográfia eszköztárából is, ahogy ezt a dokumentum jellegű címadó fejezet is bizonyítja. A publicisztika tárgyilagos stílusát gyakran szakítja meg szubjektívebb hangvétel, s a megformálás is gyakran lírai. Mondatokat ismétél, zenei csengésű szavakkal játszik, tördeli, rímelteti azokat: „Kopog, tompán kopog. Olyan tompán kopog a szó: fa-te-me-tő, hogy e tompa ko-po-gás-ban a nehézségi erő is abbahagy. Hogy eme tompa kopogásban feleslegessé válnak a gyökerek. Innen számítva félhetünk attól, hogy mindaz ami fontos volt számunkra: omlékony dísze a világnak — kiszolgáltatottjai vagyunk. Gyökérnyomás nélkül legfeljebb fönt, az ágak szintjén kapaszkodhatunk

össze" (*Allva meghalni*). Az írói reflexiók hangvétele szintén a líra felé mutat. Vannak már-már csak reflexióból, tündösből álló írások, talán ezek művészileg a legsikeresebbek (*Hőstett, Tollakba kapaszkodva*).

A sajátos műfajkeveredés egyrészt tágítja a riport kereteit, másrészt teszi a szépprózát. A Delibláti-homokpusztáról írt nagyriportból a szociográfiai pontosságú adatok hitele átsugárzik az egész kötetre, oda is, ahol az adatok helyén csupán egy impressziót, hangulatot kiváltó jelenység áll. Egy nemzedék közérzetét próbálja Tari István „dokumentálni”, az önvizsgálat, az önismeret igényére akar ébreszteni. Arra figyelmeztet, hogy a felnőni nem akaró nemzedék otthontalanul érzi magát mind a fiatalok, mind a konformizálódott felnőttek világában (*Házkatatás; Vadnarancsok*). Ezt az otthontalanságot szimbolizálja az a szemlélődő magatartás is, amelyet az író választ: „Jó dolog a madártávlat” — írja a *Szárnykürtben*, vagy: „Noha nem volt rá szükség, virágnyelven beszélgettünk — a többieknél fél fejjel magasabbnak éreztük magunkat” (*Gyerünk*). Igazi boldogság a gyermekkorban gyökerezik, és azokban a meghitt pillanatokban, amikor sikerül felidéznie a tovatűnő emlékképek hangulatát. Ezeket a pillanatok élí újra, örökíti meg, „mielőtt végképp a szélbe vesznének”, mielőtt a „lezúduló hideg esők” lemosnák „a táblákról mindazt, amit eddig bárki, avatott vagy avatatlan, rájuk írt.”

Az író — akár az újságíró — többnyire egy mindennapi eseményből indul ki (tetűjárvány az óvodában, takarékoság, kávéhiány stb.). Ezekből lesznek a (*publicisztikai* írások, amelyek nem lépnek túl a hétköznapi aktualitáson (*Takaréklágon; Porhóba dőlve*). A karcolatok apropója is mindennapi esemény, de a hangsúly itt átkerül az írói reflexióra (*Helyszínelés, Megszemélyesítés*). De alkalom egy-egy hangulat- vagy emlékkép is, amelyet valaminek a látványa vált ki. De a múlt megidézésekor a jelen is megszólal (*Az eper vegytintájával, Havaznak a fák, Vadnarancsok, Olmos*). Beszélhetünk továbbá olyan karcolatokról is, amelyek az elbeszélés felé mutatnak (*Hallgatás, Szárnykürt*). Találhatók *novellák* (*Színes vizek; Forró porok*), és vannak a Könyvben *riportok* is. Az utóbbi műfaji jegyeit legtisztábban a homokpusztáról írt nagyriport viseli magán, még ha mozaikszerű szerkezetébe itt-ott beékelődik egy reflexió, egy vers, s a riport egy fiktív levéllel is zárul.

Az írások apropói sokszor túlságosan is hétköznapiak. Annyira, hogy az írói reflexiókat nem egyszer a közhelyszerűség fenyegeti. Ugyanakkor tévedésbe esnénk, ha azt hinnénk, hogy Tari István nem számol szóképeinek (s itt meg kell jegyeznünk, hogy vannak nagyon szép hasonlatai) egyszerűségével. A „kisszerűséget” tudatosan vállalja, és következetesen vezetí végig az egész kötetben. Figurái egytől egyig kisemberek, ágrólszakadtak, akik az élet legelemibb problémáival küszködnek, az élet leg hétköznapiabb napjait élík. Életbölcességük azonban a mindennapi harcban

gyémánttá csiszolódott. Ez a gyémánt csillogja be az egész negyedik fejezetet — *Az alsó meg a felső levegő* —, melyben a megszólaltatott alanyok az újságíróknak tollba mondják élettörténetüket.

PISZAR Ágnes

A MÉLABÚ KÉTEZER ÉVES FILOZÓFIATÖRTÉNETE

Földényi F. László: *Melankólia*. Magvető, Budapest, 1984

Könyvében Földényi F. László olyan fogalom filozófia- és esztétika-történeti feltárására tesz kísérletet, amelyet ma már nem is igen nevezünk meg, mert mind egyéni, mind társadalmi jelentésének összetettsége ellenszegül minden egyszeri, egy szóval való megnevezésnek, ahogy erre a könyv írója is utal, mondván, hogy a „szó kevesebbet mond, mint amit közölni akarunk”.

Földényi F. László munkájában a melankólia több megismerési és értékrendszerei síkban bontakozik ki, személyiségi alkatként („típus”), létélményként, a társadalmi szabályrendszerek tartozékaként, s végezetül mint sajátos gnoszeológiai (ismeretelméleti) rendszer. A melankóliának személyiségi síkon történő közelítése filozófia- és tudománytörténeti szempontból, úgymond, „magától adódott”, mivel a modern pszichológia temperamentumelmélete és ennek „típustanai”, megkésített áttételekkel (Pavlov, Jung, Eysenck stb.), az antik világ bölcseleihez, közülük is kivált Hippokratészhez kapcsolhatók, aki, mint ismeretes, a melankóliában elsősorban a *test*, s ebből kifolyólag a *szellem* (kedély) betegségét vélte felfedezni. Földényit azonban nem érdeklik a pszichológiai „típustanok”, neki sokkal több és jelentősebb mondanivalója van épp a *személyiséglélektan* kérdésében.

Az antik világ mítosz- és „pszichológia”-teremtő gondolkodásából kiindulva — kiváltképp Arisztotelészre hivatkozva Földényi a melankolikusokat „rendkívüli személyiségeknek” tartja, *rendhagyó* személyiségről szól, aki az élet megszokott szabályain kívül áll, de a sors, mely ezt így akarta, az ő személyes sorsa is; *élete, a sorssal kialakított viszonya legalább annyira meghatározza állapotát (betegségét), mint az általa ellenőrizhetetlen kozmosz*”, írja. Vagyis: „A melankóliára, akár csak az örületre, az eksztázis, az önmagunkból való kilépés, tágabb értelemben a létezés törvényének újratemtése a jellemző (. . .), Arisztotelész idejében az őrjöngeni ígét (. . .) a melankóliával rokon értelemben is használták.” Pszichológiatörténeti és antropológiai szempontból figyelemre méltó, hogy a melankólia — mint személyiségi alkat („típus”) — minden jel szerint, *állandó*. Melankolikusok mindig voltak, vannak